

Univerzita Karlova
Právnická fakulta
nám. Curieových 901/7
116 40 Praha 1

Oponentský posudek disertační práce JUDr. Evy Burkertové „Náhradní mateřství s mezinárodním prvkem“

Na základě rozhodnutí děkana Právnické fakulty Univerzity Karlovy jsem byl ustanoven oponentem disertační práce disertantky JUDr. Evy Burkertové „Náhradní mateřství s mezinárodním prvkem“. K oponentuře mi byla předložena jmenovaná disertační práce, kterou disertant zpracoval pod vedením školitele prof. JUDr. Moniky Pauknerové, CSc., DSc., o celkovém rozsahu 173 strany.

Aktuálnost tématu

Téma je mimořádně aktuální, neboť v legalita náhradního mateřství se ve světě liší. Mnoho zemí nemá žádné zákony, které by se náhradním mateřstvím výslovně zabývaly. Některé země náhradní mateřství přímo zakazují, zatímco jiné zakazují komerční náhradní mateřství, ale povolují náhradní mateřství, při němž náhradní matka nedostává finanční náhradu. Některé země komerční náhradní mateřství povolují s několika omezeními. Některé jurisdikce rozšiřují zákaz náhradního mateřství i na mezinárodní náhradní mateřství. V některých jurisdikcích platí pravidla platná pro adopce, zatímco jiné tuto praxi neupravují.

Náročnost tématu

Jedná se o náročné téma, které v sobě spojuje nutnost znalosti teoretických základů mezinárodního práva. Vědeckými metodami, které se nabízejí při zpracování tématu, jsou analýza, komparace, a nejnáročnější metodou při zpracování tohoto tématu je syntéza.

Hodnocení práce

Právní aspekty náhradního mateřství v každé konkrétní jurisdikci se obvykle odvíjejí od několika hlavních otázek. Těmito otázkami jsou, zda jsou dohody o náhradním mateřství vymahatelné, neplatné nebo zakázané, zda je přípustné komerční náhradní mateřství, a samozřejmě otázky týkající se občanství.

V zemích, které náhradní mateřství povolují, má jejich právní řád často požadavek na existenci bydliště nebo občanství pro zamýšlené rodiče nebo náhradní matku. Země, které takové požadavky nemají, často přitahují osoby ze zahraničí a jsou destinací pro turistiku spojenou s náhradním mateřstvím.

Komerční náhradní mateřství, tj. náhradní mateřství, kdy je matce za donošení dítěte nebo jeho předání jiné osobě placeno, je v Evropské unii nezákonné, neboť článek 3 Listiny základních práv Evropské unie uvádí, že v oblasti medicíny a biologie musí být respektován zejména zákaz činit z lidského těla a jeho částí jako takových zdroj finančního zisku.

V Úmluvě o lidských právech a biomedicině, kterou ratifikovalo 29 zemí, se rovněž uvádí, že lidské tělo a jeho části nesmí být jako takové zdrojem finančního zisku.

Právo týkající se náhradního mateřství musí upravovat nejen vymahatelností dohod o náhradním mateřství, ale i mechanismy pro uznání adoptivních rodičů za zákonné rodiče, a to buď prostřednictvím nějakého aktu před narozením dítěte, nebo prostřednictvím osvojení po narození dítěte

Ačkoli se právní předpisy v jednotlivých jurisdikcích značně liší, je možné provést některá zobecnění.

Historicky se právně předpokládalo, že žena, která dítě porodila, je jeho zákonnou matkou, a jediným způsobem, jak může být jiná žena uznána za matku, je adopce obvykle vyžadující formální vzdání se rodičovských práv ze strany biologické matky.

Dokonce i v jurisdikcích, které dohody o náhradním mateřství neuznávají, platí, že potenciální adoptivní rodiče a biologická matka budou pravděpodobně schopni dosáhnout účinků náhradního mateřství tím, že náhradní matka porodí a poté předá dítě k adopci zamýšleným rodičům.

Některé jurisdikce výslovně zakazují pouze komerční náhradní mateřství. Dokonce i jurisdikce, které náhradní mateřství nezakazují, však mohou rozhodnout, že smlouvy o náhradním mateřství jsou neplatné.

Jurisdikce, které náhradní mateřství povolují, často nabízejí způsob, jak zamýšlenou matku, zejména pokud je zároveň genetickou matkou, uzнат za zákonnou matku, aniž by musela projít procesem opuštění a osvojení.

Několik jurisdikcí zná institut rozhodnutí před narozením dítěte, obvykle však pouze v případech, kdy náhradní matka není s očekávaným dítětem geneticky spřízněna. Některé jurisdikce kladou pro vydání těchto rozhodnutí další požadavky, a to například aby zamýšlení rodiče byli heterosexuální a uzavřeli manželství.

Problematická může být rovněž otázka občanství a právního postavení dětí, které jsou výsledkem dohod o náhradním mateřství. Například platí, že aby dítě narozené v zahraničí bylo občanem USA, musí být jeden nebo oba genetičtí rodiče dítěte občany USA. V některých zemích navíc dítě nebude občanem země, ve které se narodilo, protože náhradní matka není právně rodičem uvedeného dítěte. To může vést k tomu, že se dítě narodí bez občanství.

Výše uvedenými otázkami se autorka zabývá pouze velmi povrchně a výhradně pro případ, že se jedná o situaci, která je podrobena českému mezinárodnímu právu soukromému.

Od strany 96 až 111 obsahuje práce pouze kazuistiku, aniž by bylo provedeno její kritického zhodnocení či zobecnění. Tuto část práce lze také obtížně označit za autorčin vlastní text. Zhodnocení, které je provedeno na následujících čtyřech stranách nic nového nepřináší.

Stejná situace se opakuje na stranách 115 až 153, která přináší většinou reprodukci rozhodnutí českého Ústavního soudu, navíc často ve věcech, které s tématem práce souvisí pouze okrajově.

Práce často popisuje současně českou i mezinárodní právní úpravu, což působí poněkud zmateným dojmem. Popis praktických postupů jednotlivých reprodukčních klinik je v práci nadbytečný. Krátký nástin legálnosti dohod o náhradním mateřství z hlediska práce akademického charakteru nic nového nepřináší.

Práce má poněkud roztržitou koncepci, a její strukturu působí poněkud nelogicky. Autorka si také nevymezila metody, které používá. Grafická úprava je na dobré úrovni. Jazykové zpracování práce je na dobré úrovni.

V rámci celkového hodnocení disertační práce lze uvést, že se jedná o práci poněkud povrchní, podpisující pouze některé aspekty daného tématu.

Připomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě:

Jsou úplatné úmluvy o náhradním mateřství vždy v rozporu s Úmluvou o lidských právech a biomedicíně?

Doporučení práce k obhajobě:

Práci doporučuji práci k obhajobě.

V Praze, dne 29. 9. 2021

doc. JUDr. Aleš Rozehnal, Ph.D.